

відносин. Вона впливає на розвиток культури, збагачує її своїми ідеями й трансформує все правове життя. На нашу думку, правова ідеологія – це форма суспільної правосвідомості, що являє собою систему

правових уявлень, понять та ідей, правових теорій, цінностей і принципів, що відображають наявний стан правової реальності, містять правовий ідеал і формують напрями розвитку права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беседин А.А. Правовая идеология как элемент правовой системы современного общества : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А.А. Беседин. – М., 2001. – 184 с.
2. Ситник О.М. Правова ідеологія як складник механізму державно-правового регулювання / О.М. Ситник // Юридичні та політичні науки. – Вип. 56. – С. 9–14.
3. Луцький А.І. Правова ідеологія в системі правової свідомості / А.І. Луцький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – № 8. – С. 25–27.
4. Байков А.Ф. Правовая идеология: сущность и реализация в условиях правового государства : дисс. ... канд. юрид. наук / А.Ф. Байков. – Екатеринбург : Уральская государственная юридическая академия, 2006. – С. 25–27.
5. Лихачев И.А. Правовая психология: понятие, структура и ее место в системе правовых и политических отношений : дисс. ... канд. социол. наук : спец. 09.00.11 / И.А. Лихачев ; Ярослав. гос. ун-т им. П.Г. Демидова. – Ярославль, 1999. – 183 с.
6. Цыганкова Д.Ю. Правовая идеология и информационная функция государства: теоретико-правовой аспект : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Д.Ю. Цыганкова. – М., 2012. – 182 с.
7. Власова Ю.Б. Взаимодействие права и идеологии в современных условиях : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Ю.Б. Власова. – М. : РГБ, 2006. – 194 с.
8. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: інноваційний потенціал процесу соціальних змін / М.П. Недюха // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 14–21.

УДК 340.16:342.8

ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНА ФУНКЦІЯ СУДІВ

JUSTICE AS BASIC FUNCTION OF COURTS

Лаговський В.М.,

*здобувач кафедри теорії права та міжнародної інформації
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

У статті доведено, що функція правосуддя є стрижнем судової системи України, яка здійснюється виключно у судових засіданнях суддями (в деяких випадках і народними засідателями) шляхом розгляду усіх категорій юридичних справ в судах першої, апеляційної та касаційної інстанції через здійснення правозастосовчої, нормотворчої, правозахисної та представницької діяльності.

Ключові слова: правосуддя, суд, суддя, функція, юридична справа.

В статье доказано, что функция правосудия является стержнем судебной системы Украины, которая осуществляется исключительно в судебных заседаниях судьями (в некоторых случаях и народными заседателями) путем рассмотрения всех категорий юридических дел в судах первой, апелляционной и кассационной инстанции через осуществление правоприменительной, нормотворческой, правозащитной и представительской деятельности.

Ключевые слова: правосудия, суд, судья, функция, юридическое дело.

The article proved that justice is a core function of the judicial system of Ukraine. Function justice is administered exclusively in court proceedings and by judges. The function of justice is carried out by considering all categories of legal cases in courts of first, appeal and cassation. Function justice through a court of law enforcement activities and norm-setting and are representative human rights.

Key words: court, function, judge, justice, legal affairs.

Актуальність теми. Незалежна судова влада є необхідним чинником забезпечення прав свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування держави та громадянського суспільства в цілому.

Не дивлячись на те, що історія становлення теорії і практики українського судочинства розпочинається від Київської Русі та Запорізької Січі [1], вона продовжується розвиватися й сьогодні. Що є об'єктивно обґрунтованим, так як за результатами соціопиту-

вання рівень довіри до судової влади України серед осіб, які брали участь у судових процедурах, складає 40 %, а серед осіб, які не були учасниками судових процедур, 13 % [2]. Наглядним прикладом аналізованої проблеми є прийняття Верховною Радою Закону України від 8 квітня 2014 р. № 1188-VII «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [3] та послідувачі законопроекти у цій сфері.

До характеристики юридичної категорії правосуддя як основної функції судів звертали свою

увагу вчені-юристи: К.А. Бабенко, М.В. Василевич, Ю.В. Георгієвський, О.В. Гончаренко, О.В. Гончаренко, О.О. Данилюк, Н.В. Добровольська, О.Н. Євтушенко, В.В. Забарський, П.Ф. Карпечкін, В.В. Копейчиков, Г.А. Кравчук, О.В. Красноборов, О.В. Красноборов, Н.А. Литвин, М.В. Мазур, М.П. Міняйло, О.Г. Мурашин, С.В. Нечипорук, І.В. Назаров, Л.П. Нестерчук, О.Ф. Скакун, Д.Г. Севрюков, В.Є. Скомороха, В.С. Смородинський, А.А. Стрижак, Л.П. Сушко, С.В. Шевчук та ін. Проте вони безпосередньо аналізовану проблематику не аналізували, а зосереджували свої зусилля на більш загальних спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті – на основі аналізу теорії держави і права, думок на цю думку провідних учених теоретиків права та вітчизняного законодавства розкрити юридичну категорію правосуддя як основної функції судів.

Виклад основного матеріалу. На думку професора В.В. Галунька, поділ державної влади має два аспекти: інституціональний (передбачає те, що кожна гілка державної влади – законодавча, виконавча, судова – представлена нормативно визначеними, організаційно відокремленими органами) і функціональний (відбиває рівень самостійності й автономності реалізації відповідними державними органами законодавчої й виконавчої влади залежно від компетенційних взаємозв'язків глави держави, парламенту й уряду) [4]. Іншими словами, функціональна визначеність судової влади судової влади є невід'ємним чинником її юридичної природи.

За тлумачним словником української мови, слово «функція» має наступні значення: 1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; 2) робота кого, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; 3) призначення, роль чого-небудь; 4) специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин; 5) величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу) [5]. На наш погляд, функції судової влади знаходяться в площині роботи, призначення судових органів, кола їхніх прав і обов'язків.

В юридичній літературі виділяють наступні функції судової влади: 1) функція правосуддя; 2) конституційний контроль; 3) контрольна функція; 4) дозвільна функція; 5) організаційна функція; 6) кадрова функція; 7) інформаційно-статистична функція; 8) роз'яснююча функція; 9) функція обрання міри запобіжного заходу у вигляді арешту; 10) функція звільнення від покарання і направлення для відбуття покарання; 11) функція звернення до виконання рішень суду і контроль за його виконанням [6]. Ми погоджуємося із вищевикладеними функціями судової влади, так як вони досить повно описують призначення права і обов'язки судової влади в Україні, однак хочемо зазначити, що при важливості усіх інших функцій. Правосуддя, безперечно, є основною, генеральною функцією органів судової влади.

На думку Л.П. Нестерчук, важливість цієї функції визначається роллю і місцем органів судової влади в

суспільстві та державі. Правосуддя – це генеральна функція судової влади, вона є критерієм оцінки діяльності органів судової влади в Україні. Фактично правосуддя є стрижнем системи функцій судів загальної юрисдикції, що визначає місце й роль судової влади в суспільстві та державі. Якісний зміст цієї стрижневої генеральної функції визначається змістовним наповненням окремих видів функцій судів загальної юрисдикції.

Професор В.В. Копейчиков вважав, що правосуддя – це особлива функція державної влади, що здійснюється через розгляд і вирішення в судових засіданнях юридичних справ зі спорів, стосовних до прав та інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань та кримінальних справ і застосування встановлених законом карних заходів щодо осіб, винних у вчиненні злочину, або виправдання невинних.

Правосуддя в Україні регулюється статтями 124-131 Конституції України, законодавством про судоустрій, конституційне, цивільне, кримінальне та арбітражне судочинство. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Суди відповідно до ст. 6 Конституції України є самостійною гілкою влади і діють незалежно від законодавчої та виконавчої влади. Делегування функцій судів, а також призначення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

На думку професора В.В. Копейчикова, завданнями правосуддя є: всебічне зміцнення законності й правопорядку; запобігання злочинам та іншим правопорушенням; охорона від будь-яких посягань закріплених у Конституції України суспільного ладу, його політичної та економічної систем, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України, прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань; виховання громадян у дусі точного й неухильного виконання Конституції та законів України, додержання дисципліни праці, чесного ставлення до державного і громадського обов'язку, поваги до прав, честі й гідності громадян; виправлення й перевиховання осіб, які порушили закон [8].

Тим самим, до основних ознак правосуддя професор В.В. Копейчиков відносив: 1) здійснення правосуддя спеціальними державними органами – судами (судьями), які у своїй діяльності є незалежними і підкоряються тільки законові; 2) розгляд будь-яких справ у судах із дотриманням особливого порядку, регламентованого процесуальним законом, порядку судочинства; 3) загальнообов'язковість будь-яких судових рішень у справах, що проголошуються ім'ям України і мають силу закону [8].

Більш детально функціональну спрямованість вітчизняних судів за ієрархічну структурою розкриває Л.П. Нестерчук. Вчений поділяє функцію здійснення правосуддя на функції: місцевих загальних судів; апеляційних, касаційних; Верховного Суду України [7]. На наш погляд, до цієї системи ще треба додати Конституційний суд України.

Основними функціями місцевих загальних судів є розгляд у якості першої інстанції кримінальних та цивільних справ, а також справ про адміністративні правопорушення і справ, віднесених процесуальним законом до їхньої підсудності [7]. Місцеві адміністративні суди розглядають адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування (справи адміністративної юстиції), юрисдикція цих справ визначена ст. 17 КАСУ. Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, що віднесені процесуальним законом до їхньої підсудності.

Таким чином, основною функцією місцевих загальних судів є розгляд у якості першої інстанції адміністративних, господарських, кримінальних та цивільних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Функція апеляції є формою оскарження судового рішення у апеляційній інстанції й водночас виступає гарантією законності та обґрунтованості судового рішення [7]. Відповідно до ст. 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. апеляційні суди розглядають справи в апеляційному порядку згідно із процесуальним законом; ведуть та аналізують судову статистику, вивчають і узагальнюють судову практику; надають методичну допомогу в застосуванні законодавства місцевим судам.

Таким чином, основною функцією апеляційних судів є функція апеляційного правосуддя та здійснення деяких інших функцій, пов'язаних із судочинством, зокрема ведуть та аналізують судову статистику, вивчають і узагальнюють судову практику; надають методичну допомогу в застосуванні законодавства місцевим судами.

Наступною ланкою системи судів загальної юрисдикції є вищі спеціалізовані суди. У вищому спеціалізованому суді можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ за визначеною спеціалізацією в межах відповідної спеціалізації судової юрисдикції. Така структурованість вищих спеціалізованих судів дозволяє їм оптимально виконувати основну функцію – функцію касації, тобто розглядати в касаційному порядку справи відповідної юрисдикції [7].

Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Він забезпечує однакове застосування законодавства всіма судами загальної юрисдикції. Верховний Суд України здійснює всі функції, що властиві судовій владі загалом в їхньому узагальненому вигляді [7].

На наш погляд, говорити про окремі (самостійні) функції здійснення правосуддя в судах першої інстанції, апеляційних та касаційних судах буде не обґрунтованим. Усі дії є спеціальними випадками здійснення загальної функції правосуддя.

Отже, за ієрархічною структурою системи судів в Україні функція здійснення правосуддя забезпечується в місцевих судах загальної юрисдикції, в яких здійснюється розгляд у якості першої інстанції адміністративних, господарських, кримінальних та цивіль-

них справ, а також справ про адміністративні правопорушення; апеляційних судах, основною функцією яких здійснення апеляційного правосуддя та касаційного правосуддя у вищих спеціалізованих судах.

Крім того, треба погодитися із думкою Л.П. Нес-терчук, що найбільш багатоманітним структурним елементом системи функцій судів загальної юрисдикції є сукупність цих функцій, що розмежовуються за способами реалізації правосуддя. За вказаним критерієм слід виділяти такі функції судів загальної юрисдикції: правозастосовча функція, нормотворча функція, правозахисна функція, представницька функція та функції організаційного, кадрового, фінансового й матеріально-технічного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції [7].

Однак не усі вони відносяться до різновиду функцій здійснення правосуддя. На наш погляд, тільки перші із них, а саме: правозастосовча функція, нормотворча функція, правозахисна функція та представницька функція можуть відноситися до функцій правосуддя.

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати наступні висновки:

1) правосуддя – це особлива функція державної влади, що здійснюється через розгляд і вирішення в судових засіданнях юридичних справ зі спорів, стосовних до прав та інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань та кримінальних справ і застосування встановлених законом карних заходів щодо осіб, винних у вчиненні злочину, або виправдання невинних.

2) до основних ознак правосуддя відноситься: здійснення правосуддя виключно судами, безпосередньо єдиним суб'єктом судочинства є суддя; розгляд юридичних справ здійснюється із дотриманням особливого процесуального порядку, рішення судів проголошуються ім'ям України і захищаються державним примусом;

3) функція правосуддя є стрижнем системи функцій судів загальної юрисдикції;

4) за ієрархічною структурою системи судів в Україні функція здійснення правосуддя забезпечується в місцевих судах загальної юрисдикції, в яких здійснюється розгляд у якості першої інстанції адміністративних, господарських, кримінальних та цивільних справ, а також справ про адміністративні правопорушення; апеляційних судах, основною функцією яких є здійснення апеляційного правосуддя та касаційного правосуддя у вищих спеціалізованих судах;

5) за способами реалізації правосуддя функція здійснення правосуддя поділяється на додаткові функції: правозастосовчу, нормотворчу, правозахисну та представницьку.

Отже, функція правосуддя є стрижнем судової системи України, яка здійснюється виключно у судових засіданнях суддями (в деяких випадках і народними засідателями) шляхом розгляду усіх категорій юридичних справ в судах першої, апеляційної та касаційної інстанції через здійснення правозастосовчої, нормотворчої, правозахисної та представницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Назаров І.В. Історичні особливості формування судової системи України / І.В. Назаров // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2010. – Випуск 19. – С. 21.
2. Довіра до судової влади України серед осіб, які брали участь у судових процедурах, складає 40 % // Судова гілка влади: офіційний веб-портал. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsu.court.gov.ua/rsu/149637/>
3. Закон України від 8 квітня 2014р. № 1188-VII «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 23. – Ст. 870.
4. Теорія держави і права: [навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей заочної форми навчання] / Авт.-упоряд. В.В. Галуцько, О.Г. Мурашин, Д.Г. Севрюков. – К : Вид-во Університету «Україна», 2012. – 218 с.
5. Словник української мови: в 11 томах. – Том 10. – К. : Наукова думка, 1979. – 936 с.
6. Поняття судової влади і співвідношення з іншими гілками влади: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/9046/93/>
7. Нестерчук Л.П. Система функцій, що здійснюють суди загальної юрисдикції України / Л.П. Нестерчук // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – С. 398-402.
8. Правознавство: [підручник] / За ред. В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 236 с.

УДК 342.731

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН
У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

**SOFTWARE LEGAL RIGHTS AND FREEDOMS IN PUBLIC ADMINISTRATION:
HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS**

Лазур Я.В.,
*доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
Ужгородського національного університету*

Стаття розкриває особливості формування правового забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління. Автор виділяє окремі закономірності розвитку даного процесу та виокремлює ознаки, властиві лише певним країнам в певний проміжок часу. Для історико-правового аналізу використовується досвід країн Античності.

Ключові слова: громадянин, права, свободи, Греція, Античність, управління державними справами, публічне управління, реформи.

Статья раскрывает особенности формирования правового обеспечения прав и свобод граждан в сфере публичного управления. Автор выделяет отдельные закономерности развития данного процесса и признаки, присущие только определенным странам в определенный промежуток времени. Для историко-правового анализа используется опыт стран античности.

Ключевые слова: гражданин, права, свободы, Греция, Античность, управление государственными делами, публичное управление, реформы.

The article reveals the peculiarities of the formation of the legal rights and freedoms of citizens in public administration. The author identifies certain patterns of development of this process and identifies features unique to a particular country at a particular time. For historical and legal analysis of the experience of antiquity.

Key words: citizen rights, freedoms, Greece, Antiquity, management of public affairs, public administration reform.

Актуальність теми. Питання розвитку прав і свобод громадян у контексті взаємовідносин людини й держави є надзвичайно важливою для розуміння сучасної системи забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління.

Система юридичних знань, концепцій і доктрин про виникнення, розвиток і сучасний стан прав і свобод громадян, у тому числі у сфері публічного управління, протягом останніх років досить активно розвивається в Україні. Це обумовлено зміною ставлення до людини з боку держави, визнання людини найвищою соціальною цінністю, інтересам якої повинен підпорядковуватись увесь державний лад, система та діяльність органів влади [6, с. 11]. Однак таке ставлення до прав і свобод людини існувало не завжди – сучасний

стан правового механізму забезпечення прав і свобод громадян став наслідком тривалого історичного, соціального та культурного розвитку світової спільноти.

Незважаючи на те, що проблематика забезпечення прав людини і громадянина була досліджена у роботах таких вчених, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.М. Горшенєв, Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.Л. Копиленко, Н.Р. Нижник, В.І. Олефір, О.П. Орлюк, М.Ф. Орзіх, В.П. Петков, Р.С. Павловський, П.М. Рабінович, В.М. Самсонов, В.О. Селіванов, С.Г. Стеценко, М.М. Тищенко, О.М. Якуба, багато питань у цій сфері ще залишаються невирішеними.

Мета статті – історико-правовий аналіз правового забезпечення прав і свобод громадян у сфері